

Asia: OM 31/41/2015

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Narsistien Uhrien Tuki ry:n asettama työryhmä on tutustunut lausuttavaan lakiehdotukseen. Esityksessä on todella tärkeitä muutosehdotuksia, joilla saataisiin turvattua lapsen etu lapsen huoltoa ja tapaamisoikeuksia koskevissa asioissa. Mielestämme pohdinnoissa on onnistuneesti pureuduttu niihin asioihin, jotka huoltoriidoissa usein aiheuttavat ongelmia. Lakiehdotuksessa on onnistuneesti pyritty vaikuttamaan juuri näihin ongelmakohtiin. Haluamme osaltamme saattaa oikeusministeriön tietoon sen kokemuksen ja näkemyksen, mitä tukiyhdistyksemme toiminta on meille osoittanut lapsenhuoltolain uudistamisen välttämättömyydestä ja ongelmakohdista.

Vanhempien ero koskettaa vuosittain arviolta noin 30 000 lasta. Vuosittain tuomioistuimissa käsitellään noin 3 600 lapsen huoltoon ja tapaamisiin liittyvää tapausta, joista riitaisiksi muodostuu keskimäärin 2 000. On arveltu, että näissä tapauksissa useimmiten toisena osapuolena on narsistisesti häiriintynyt henkilö. Tästä syystä viranomaisten pitää käyttää erityistä harkintaa pitkittyneissä huoltoriidoissa. Riitelyyn liittyy vakavia riskejä paitsi lapsen edun ja hyvinvoinnin, myös toisen vanhemman hyvinvoinnin kannalta. Eripuran pitäisi normaalitapauksissa eron jälkeen laantua kohtuullisessa ajassa. Vuosia kestäneet riidat kuormittavat osapuolten lisäksi kansantaloutta.

Lapsi on aina näissä pitkittyneissä kiistoissa suurin kärsijä, koska kärsimys on psyykkistä ja toipuminen voi kestää pitkälle aikuisuuteenkin saakka. Lapsen hoitamattomien traumaattisten kokemusten seurauksia voivat olla masennus, syrjäytyminen, nuorena alkoholisoituminen ja jopa rikollisuuden poluille joutuminen. Traumatisoivan pitkissä huoltajusriidoissa aiheutuvien psyykkisten vaurioiden hoitamiseen monet lapset ja vanhempi tarvitsee pitkäkestoista terapiaa. Uhri menettää helposti työtehonsa, on sairauslomilla ja pahimmillaan voi menettää työkykynsä. Hän voi menettää lisäksi myös työpaikkansa ja siten työstä saaman toimeentulonsa. Nämä tuhoavat kärsimykset ja niiden hoitaminen takaisin kuntoon lisäävät kansantaloudenkin kustannuksia.

Lisäksi kansantaloutta kuormittavat pitkissä huoltajusriidoissa mm. sosiaaliviranomaisten työllistäminen, tuomioistuinten, esim. käräjäoikeuden istunnot, hovioikeuden istunnot,

käräjäoikeuden tuomarin kulut sekä tuomarin työparina tarvittavien asiantuntija-avustajien (psykologien tai sosiaalityöntekijöiden) kulut sekä valtion maksettavaksi jäävät asianajajapalvelut. Myös poliisin resursseja kuormitetaan täysin turhaan häiriöisen toimesta. Huoltoriitojen oikeudenkäynnit kestävät keskimäärin 8 kk. Kuudesosasta käräjäoikeuden päätöksiä valitetaan hovioikeuteen, jolloin kokonaiskäsittelyajaksi muodostuu keskimäärin 1,5 vuotta. Usein käsittelyaika on huomattavasti tuota pidempi.

Suomessa on viime vuosina tapahtunut perhetragedioita, kuten Erikan tapaus ja Porvoon surma. Nämä tapaukset ovat vain jäävuoren huippu, joka tulee julki, koska lapsi on menettänyt niissä henkensä. Näiden lisäksi pinnan alle jäävät monet muut tapaukset, jotka eivät tule viranomaisten tietoon ja joissa lapsen etu ei toteudu. Tapauksista voidaan päätellä, että lapsen turva Suomessa on riittämätön. Sosiaaliviranomaisten sekä tuomioistuinten kyky sekä vaikutusmahdollisuudet ottaa kantaa ja puuttua asioihin eivät tällä hetkellä ole lapsen etua ajatellen riittävät. Lainsäädännön uudistamisella tilannetta voidaan parantaa.

Huoltajuus- ja tapaamisriidoissa sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten ammattitaito (vastuu ja valta) nousee tärkeäksi. Väestöliiton mukaan vanhempien ero on yksi yleisimmistä lasten ja nuorten kokemista elämän stressitekijöistä. Väkinä läpi viety tasa-arvo vanhempien kesken (esim. vuoroviikkoasuminen) ei välttämättä ole lapsen edun kannalta paras vaihtoehto etenkin silloin, kun toinen vanhemmista on henkisesti häiriöinen. Henkisesti tasapainoiset vanhemmat näkevät lapsen edun ja hyvinvoinnin eron jälkeen. Kuitenkin haitalliset eroilmiöt, kuten huoltokiusaaminen ja vieraannuttaminen, vaarantavat lapsen kehityksen. Häiriöinen vanhempi sairastuttaa kiusaamisellaan koko lähipiirinsä.

Otamme tässä lausunnossa kantaa mm. sosiaaliviranomaisten tärkeään rooliin huoltajuuskiistoissa, vanhemmuuden arviointiin, lapsen kuulemiseen, vieraannuttamiseen ja follo-sovitteluun. Lausuntomme on jaoteltu oikeusministeriön pyytämien väliotsikoiden mukaan. Lienee silti ymmärrettävää, että kannanottomme esim. lapsen kuulemisesta ja vanhemmuuden arvioinnista koskevat useita lain eri kohtia.

Henkinen väkivalta on Suomessa kriminalisoitu 18 vuotta sitten. Henkisen väkivallan käytöstä ei kuitenkaan juuri ole langetettu tuomioita. Lakiehdotuksessa korostetaan, että lasta on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta. Oleellista uudessa laissa olisikin, että puheet lapsen suojelusta eivät jäisi vain puheeksi tai tekstitasolle, vaan että väärin kohtelut johtaisivat konkreettisiin toimiin ja rangaistuksiin. Kokemuksemme mukaan esim. lapsen vieraannuttamiseen puututaan erittäin harvoin. Narsistisesti häiriintyneeltä henkilöltä puuttuu usein vanhemmuuteen tarvittavat emotionaaliset kyvyt. Häiriintyneen henkilön piirteitä ovat muun muassa manipulointikyky, valehtelu, ennakoimattomuus, tunnekylläisyys ja kyvyttömyys empatiaan ja jopa julmuus. Näiden edellä mainittujen syiden vuoksi riski vieraannuttamiselle, henkiselle ja fyysiselle väkivallalle ja lapsikaappaukselle on selkeästi kohonnut.

Käytämme lausunnossamme termiä narsistinen persoonallisuus/henkilö. Narsistiksi diagnosoituja ihmisiä Suomessa on noin 1 % väestöstä; voimakkaasti narsistisia piirteitä omaavia ihmisiä sitä vastoin huomattavasti enemmän. Narsistisen persoonallisuushäiriön diagnosointi on vaikeaa, eikä sillä käytännön kannalta ole merkitystä. Kokemuksemme mukaan viranomaiset menevät usein sen taakse, ettei heillä ole oikeutta tai edellytyksiä tehdä diagnoosia. Mielestämme diagnoosin antaminen tai saaminen ei ole oleellista. Olennaista on henkilön toimintatavat – esimerkiksi toistuvat oikeudenkäynnit ja huoltajuuskiistat, vieraannuttaminen ym. muut haitalliset häiriökäyttäytymisen ilmentymät, joihin otamme tällä lausunnolla kantaa.

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Riitaisissa ja pitkittyneissä huoltajuusriidoissa on todennetusti käytössä voimakkaasti tuhovoimaista henkistä väkivaltaa lasta ja häiriöisen koston kohteena olevaa vanhempaa kohtaan. Vaadimme valmisteilla olevaan lakiin muutoksen, jossa määritetään lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan rangaistusseuraamukset. Tietojemme mukaan henkisen väkivallan tekijälle langetetaan nykyisellään hyvin harvoin tuomioita. Nykyinen toimintatapa ei suojaa lasta riittävästi. Tämän näemme suurena epäkohtana. Kun lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa ilmenee, on sosiaaliviranomaisilla, päiväkotihenkilökunnalla ja muilla lasten kanssa työskentelevillä oltava velvollisuus ilmoittaa asiasta lastensuojeluun.

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku; 6-12 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

8§

Tapaamisoikeudessa on kyse lapsen oikeudesta tavata vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Tapaamisjärjestelyissä tulee toteutua lapsen etu. Joissakin tapauksissa on mahdollista, että lapsen etu on, että tapaamisia ei toteuteta lainkaan tai ne toteutetaan valvotusti tai muuten hyvin rajatusti. Lapsen vieraannuttaminen ja manipulointi on lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, joka traumatisoi lasta syvästi.

Useat jäsenemme ovat kokeneet lapsensa manipulointia heitä vastaan. Ilmiö on yleisesti tunnettu ja siitä käytetään nimitystä vieraannuttaminen. Vieraannuttaminen nähdään yleensä lähivanhemman käyttämänä toimintatapana etävanhemman ja lapsen välisenä suhteen rikkomiseen. Vieraannuttaminen voi kohdistua myös lapselle tärkeiden sukulaissuhteiden rikkomiseen. Haluamme tuoda esille sen, että monet jäsenemme ovat myös lähivanhempana kokeneet lapsen manipuloinnista heitä vastaan. Tässä lapsen manipuloinnissa on pohjimmiltaan kyse samasta asiasta ja se on lapselle samalla tavalla vahingollista. Jatkossa tässä tekstissä käytämme sanaa vieraannuttaminen. Haluamme korostaa, että se voi kohdistua joko lähivanhempan tai etävanhempan ja sen kohteena voi olla sekä isä että äiti tai muu lapsen lähisukulainen.

Vanhemmalla, jolla on voimakkaita narsistisia piirteitä, on vaikeuksia asettua lapsen asemaan sekä tuntea empatiaa tai syyllisyyttä. Tämän vuoksi näitä piirteitä omaavalla vanhemmalla on merkittävästi suurempi riski toimia vieraannuttajana.

”Kaikin puolin vieraannuttamisessa on kyse suuresta järjestelmällisestä operaatiosta, jossa pyritään saamaan kaikki, myös viranomaiset uskomaan vieroittajan versio. Vieroittaja itse on niin sisällä omassa "oireistossaan" että on olemuksessaan hyvinkin uskottava. Hänelle ei tuota vaikeuksia harhauttaa viranomaista, antaa vääristeltyä todistusta, pimittää tietoa, vaikuttaa todistajaan, lähes kaikki rikoslaisissa mainitut rikkomukset liittyen viranomaisten ja oikeuksien harhauttamiseen ovat vieroittajalle täysin normaalia toimintaa.”

Viranomaisten ja tuomioistuimien tulisi muistaa lapsen etu ja hyvin yksinkertainen psykologinen fakta. Lapsen minäkuvan kehitys perustuu mielikuvaan omasta vanhemmasta/omista vanhemmista. Jos lapsen minäkuvan perustaa vaurioitetaan, vaurioituu lapsen oma minäkuva. Hänen normaali kehityksensä vähintään vaarantuu ja käytännössä se poikkeuksetta heikentyy. Lapsen edun nimissä tulisi osata tunnistaa PAS (vieraannuttamisoireyhtymä) ja määrätä lapsi terveelle vanhemmalle asumaan.

Lasten kanssa työskentelevän sosiaalivirkailijan, asianajajan ja tuomarin tulisi lisäkouluttautua ja oppia tunnistamaan vieroittamisen merkit työssään. Jokaisen viranomaisen, joka toimii lasten asioissa liittyen huoltoriitoihin, tulisi tarkoin harkita vieroittamisen mahdollisuus ja poissulkea se. Viranomaisilla on kaikki valtuudet pyytää asiaan tarvittavat dokumentit ja asiantuntijan lausunnot sekä määrätä tarvittaessa huoltoriidan osapuolet psykologisiin tutkimuksiin.”

(<http://elenamariauusitalo.puheenvuoro.uusisuomi.fi/159800-mita-on-lapsen-vieraannuttaminen>)

Lasten huolto- ja tapaamisoikeutta pohdittaessa on erittäin tärkeitä tunnistaa vieraannuttaminen ja pyrkiä monin keinoin minimoimaan sen jatkuminen ja vaikutukset lapseen. Useiden tutkimusten mukaan vieraannuttaminen on lapselle hyvin vahingollista. Kokemustemme mukaan tämä jää liian usein huomiotta.

”Vieraannuttamistyyppinen käyttäytyminen on liitetty tutkimuksissa laajaan kirjoon erilaisia ongelmia lapsen hyvinvoinnissa:

- Vihan tunne, ahdistuneisuus, turvattomuus, pelot, univaikeudet, stressi, itsesyytökset...

- Joitakin viitteitä siitä, että lapsen ikä on yhteydessä oireisiin (mitä vanhempi lapsi on, sitä vakavampia oireita hänellä ilmenee)

- Ongelmana tutkimustiedon keräämisen osalta vieraannuttamisen määrittelyn vaikeus ja pienet aineistot sekä kontrollisryhmien puute.” (Mm. Saini, 2014, Baker, 2006)

Bakerin (2005) tutkimuksen mukaan henkilöt jotka olivat (oman ilmoituksensa mukaan) lapsuudessaan altistuneet vieraannuttamiselle raportoivat aikuisiällä vieraannuttamisesta johtuvia oireita seuraavasti. 70 % heistä kärsi merkittävistä masennusoireista, yli puolella ilmeni itseen kohdistuvia arvottomuuden tunteita ja 42 % koki vaikeuksia luottaa itseensä ja muihin ihmisiin. Lisäksi joka kolmannella oli ongelmia alkoholin tai muiden päihteiden kanssa.

Suomessa (konservatiivisen) arvion mukaan on eroperheiden nuorista kokenut vieraannuttamista 5 % äidin ja 4 % isän taholta (Aleneff, 2015). Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että vanhemman persoonallisuushäiriöiden ja empatiakyvyttömyyden välillä on yhteys vieraannuttamiskäytökseen. (Gordon, 2008, Siegel & Langford, 1998; Ehrenberg ym. 1996; Lowenstein 2007; Hannuniemi, 2015)

Vieraannuttaminen aiheuttaa merkittäviä haasteita myös lapsen kuulemisen kannalta. Tästä syystä kaikkien huoltoriidan keskellä olevia lapsia kohtaavien henkilöiden tulisi tunnistaa vieraannuttamisilmiö, sen psyykkiset vaikutukset lapseen sekä lapsen kuulemiseen liittyvät yleiset periaatteet, valemuisot, johdateltavuus sekä väkivaltaväitteiden arviointi.

Vieraannuttamisen varjolla ei kuitenkaan voida ohittaa toisen vanhemman todellista ja asianmukaista huolta lapsesta ja lapsen hyvinvoinnista. On tärkeää, että sosiaaliviranomaiset ja tuomioistuimet pystyvät erottamaan valheellisen mustamaalaamisen ja manipuloinnin oikeasta lapseen kohdistuvasta kaltoinkohtelusta. Nämä asiat selvitetään perusteellisesti. Vanhemmuuden arviointi on yksi hyvä työkalu näiden asioiden selvittämiseen. Tärkeää on myös se, että vanhemmat uskaltavat tuoda esille huolensa lapsesta silloin, kun sille on aihetta. Kokemustemme mukaan ”terveempi vanhempi” kokee usein pelkoa tuoda omaa näkemystään esiin pelätessään tulevansa määritellyksi vieraannuttavana vanhempänä.

Vieraannuttaminen on myös vieraannutettavalle vanhemmalle henkisesti äärimmäisen raskasta. Tämä vääjäämättä heijastuu vieraannutettavan vanhemman resursseihin vanhempänä ja sitäkin kautta välillisesti lapseen. Kyselytutkimuksen mukaan 66 % vieraannuttamista kohdanneista vanhemmista oli saanut asian johdosta ammattiapua. Joka toinen vastaajista oli ollut asian johdosta työkyvytön ja/tai sairaslomalla. Reilu kolmannes oli käyttänyt lisääntyvässä määrin alkoholia. Samoin reilu kolmannes oli ajatellut tai suunnitellut itsemurhaa. Itsemurhaa oli yrittänyt 8 % vastaajista. Kyselytutkimukseen vastanneista 47 oli naisia ja 54 oli miehiä. Äideillä esiintyi tilastollisesti enemmän traumaperäisen stressihäiriön oireita (IES-mittari). (Häkkänen, Laajasalo, Tuuri, 2012)

Vieraannuttamisen ja lapsen manipuloimisen tunnistamiseen ja todentamiseen on olemassa keinoja. Johtuen tämän ilmiön vahingollisuudesta, olemme sitä mieltä, että tämä tulisi huomioida lapsen huoltoa ja tapaamista koskevan lain uudistamisessa. Mielestämme lapsen vieraannuttamisen ja manipuloimisen tulee olla rangaistavaa.

”Viranomaisten ja tuomioistuimien tulisi muistaa lapsen etu ja hyvin yksinkertainen psykologinen fakta. Lapsen minäkuvan kehitys perustuu mielikuvaan omasta vanhemmasta/omista vanhemmista. Jos lapsen minäkuvan perustaa vaurioitetaan, vaurioituu lapsen oma minäkuva. Hänen normaali

kehityksensä vähintään vaarantuu ja käytännössä se poikkeuksetta heikentyy. Lapsen edun nimissä tulisi osata tunnistaa PAS (vieraannuttamisoireyhtymä) ja määrätä lapsi terveelle vanhemmalle asumaan.” (<http://elenamariauusitalo.puheenvuoro.uusisuomi.fi/159800-mita-on-lapsen-vieraannuttaminen>)

9 §

On ymmärrettävää, että sosiaaliviranomaiset eivät voi tehdä diagnooseja asiakkaistaan, eikä se ole heidän tehtävänsäkään. Mutta jos toisen vanhemman toimintatavat ovat toistuvasti hyvin narsistisia, on selvää, että tämä ilmiö aiheuttaa haittaa lapselle ja toiselle vanhemmalle. Sillä, täyttääkö tämä häiriöisen vanhemman käyttäytyminen kaikki narsistisen persoonallisuushäiriön kriteerit, ei ole merkitystä. Esimerkkejä tällaisesta erittäin narsistisesta käyttäytymisestä ovat lapsen manipulointi, vieraannuttaminen, mustamaalainen, toistuva valehtelu (esim. sosiaaliviranomaiselle), toistuvat lastensuojeluilmoitukset ja oikeudenkäynnit sekä monenlaiset muut teot, joilla mitätöidään toista vanhempaa ja lapsen tervettä kehitystä. Sosiaaliviranomaisten roolin tärkeyden vuoksi heidän ammattitaitoaan pitää valvoa ja sille pitää asettaa selkeät kriteerit, jotta viranomaiset voivat riittävällä tasolla arvioida vahvistamiensa päätösten lapsen edunmukaisuutta ja suojella lasta ja toista vanhempaa häiriintyneeltä käyttäytymiseltä. Sosiaaliviranomaisilla pitää olla myös nykyistä paremmat mahdollisuudet puuttua lapseen ja toiseen vanhempaan kohdistuvaan henkiseen väkivaltaan.

Kokemustemme mukaan on hyvin yleistä, ettei sosiaalityöntekijällä ole riittävää osaamista eikä ymmärrystä traumaista. Vanhempien ero on lapselle jo sinällään stressiä aiheuttava kokemus, samoin kuin väkivallan (fyysisen sekä henkisen) näkeminen ja kokeminen tai esimerkiksi vanhemman päihteiden käyttö. Yksittäisestä traumaattisesta tapahtumasta lapsi voi vielä selviytyä, mutta jo useamman kielteisen tapahtuman kasautuminen on vakava uhka lapsen terveydelle. Vuosien oikeustaistelut ja riitatilanteet vanhempien välillä ovat uuvuttavia, kuluttavia ja traumatisoivia sekä vanhemman että lapsen psyykelle. Tämä asia on tärkeä huomioida silloin, kun pohditaan esimerkiksi tarvetta valvotuille tai tuetuille tapaamisille. Lasta traumatisoivien vanhemman tapaaminen tai muunlainen yhteys voi aiheuttaa trauman uusiutumista. Sama koskee myös vuoroasumisen harkintaa. Vuoroasumista ei tule edelleenkään viedä läpi väkisin, pelkän vanhempien välisen tasa-arvon toteutumisen nimissä. Huoltajuus- ja tapaamisjärjestelyjen perusteena tulee olla lapsen edun kokonaisvaltainen arvio (vanhemmuuden arviointi).

Edellä mainituista syistä sosiaalityöntekijöiden rinnalle lastensuojeluun tarvitaan muita asiantuntijoita työpäiksi arvioimaan perheiden tilanteita sekä ennen kaikkea lapsen etua. Esimerkiksi lasten – ja aikuisten - mielenterveyden asiantuntijat, kuten psykologit, psykiatrit, sosiaaliterapeutit ja tarvittaessa lääkärit olisivat lastensuojelulle yhteistyötaho, jonka resursseja olisi varattu tähän tarkoitukseen. Esimerkiksi lastensuojelutyötä tekevä Pelastakaa lapset ry. käyttää mielenterveyden ammattilaisia yhteistyökumppaneina lastensuojelutoiminnassa. Kunnissa näin ei ole. Lisäksi on hyvin yleistä, että eri kunnissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on erilaiset toimintatavat. Toimintatapojen yhtenäistäminen takaisi kaikille osapuolille samanarvoisen kohtelun.

10 §

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisessa on erityisen tärkeää huomioida lapsikaappauksen uhka. Silloin kun toinen vanhempi on narsistisesti häiriintynyt, on

lapsikaappauksen todennäköisyys suurempi. Erityisen haastavaksi tilanteen tekee se, jos lapsi kaapataan ulkomaille.

Tapaamissopimuksen rikkominen lapsen palauttamisen osalta tulee olla myös tuomittavaa ja tämä tulee huomioida lakimuutoksessa.

Lapsikaappaustapauksessa ja lapsen palauttamattajättämisessä tulee viranomaisilla olla paremmat mahdollisuudet puuttua välittömästi. Myös näiden uhka on otettava vakavasti ja siihen tulee reagoida.

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Luvussa 3 ehdotettu uusi pykälä 14 a § ”Hakemus sopimuksen tai päätöksen muuttamiseksi” on mielestämme erittäin tärkeä. Voimassa oleva lastensuojelulaki säättää lapsen ja nuoren mielipiteen ja toivomusten kuuntelemisesta seuraavasti:

”Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.” (Lastensuojelulaki 5§).

Lapsen virallinen kuuntelu koskee 12 vuotta täyttäneitä, mutta alle 12-vuotiaiden mielipide on selvitettävä ikään katsomatta. Se on lapsen oikeus. Mielestämme lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn tulee parantaa, kuten Lapsenhuoltolain uudistaminen -työryhmän mietinnön ehdotuksessa todetaan.

Lapsen kuulemisessa hienovaraisuus ja luottamus ovat avainasemassa. Lastensuojelun käsikirja toteaa asiasta seuraavaa:

”Perussääntönä on, että lapselle selvitetään aina kuulemisen tai mielipiteen selvittämisen tarkoitus. Lapsella on aina oikeus olla vastaamatta kysymyksiin, oikeus olla ymmärtämättä kysymyksiä ja oikeus olla tietämättä jotain asiaa.”

Vaikka lapsen kuuleminen ja hänen toiveidensa huomioonottaminen huoltoriidoissa on mielestämme erittäin tärkeä asia, olemme huolissamme siitä, miten lapsen todellinen oma mielipide ja toive tulee kuulluksi. Samoin meitä huolestuttaa se, miten näissä tilanteissa tulee huomioiduksi lapsen todellinen etu. Lapsi ei kykene arvioimaan saamaansa vanhemmuutta. Huoltamme näistä

asioista lisää se, että yleensä pitkittyneen ja vaikean huoltoriidan takana on narsistisesti häiriintynyt vanhempi.

Huoltajuuskiistatilanteissa, joissa toinen vanhemmista on narsistisesti häiriintynyt, on lapsen kuuntelun suhteen oltava erityisen tarkka. Sillä vakavasti häiriöinen vanhempi omaa pakonomaisen tarpeen voittaa kiista keinoja kaihtamatta mm. manipuloiden. Lapsi on erityisen altis manipuloinnin kohde. Tällöin lapsen todellisen ja onnistuneen kuuntelun voi luotettavimmin tehdä vain lapsipsykiatri ja/ tai - psykologi. Manipuloidun ja vieraannutettavan lapsen erottaminen pelokkaasta tai kaltoinkohdellusta lapsesta on erittäin vaikeaa. Tätä erottamista ei kykene tekemään esim. tuomari tai lastenvalvoja, joilla on hyvin lyhyt suhde lapseen. Mielestämme on erittäin tärkeää, että laissa määritellään myös se, kuka lapsen kuulemisen saa tehdä.

Mietinnön esityksessä ehdotetaan, että ”uuden sääntelyn mukaan tuomioistuimella olisi lasta kuullessaan mahdollisuus käyttää apunaan asiantuntija-avustajaa, jota nykyään käytetään lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen sovittelussa.”

Mielestämme asiantuntija-avustajien käyttäminen tuomioistuimissa lapsen kuulemista varten ei ole toimiva menetelmä. Vieraannutettavan lapsen tunnistaminen vaatii pitkäkestoista selvittämistä. Tuomioistuimissa, lyhyissä keskusteluissa ei tämänlainen kuuntelu ole mahdollista. Korostamme, että lapsen vieraannuttaminen ja manipulointi on erittäin yleinen ja vaikeasti tunnistettavissa oleva ilmiö, jonka selvittämiseen tarvitaan juuri tähän erikoistuneet erikoissairaanhoidon lastenpsykiatrit tai –psykologit. Näiden asiantuntijoiden havainnot lasta kuunneltuaan tulee ottaa huomioon tuomioistuinten päätöksissä.

Mietinnön ehdotuksessa ei suositella lapselle edunvalvojaa etenkin kärjistyneissä kiistatilanteissa, koska tällöin lapsella saattaa olla jo useita sosiaalihuollon asiakkuuksia. Mielekkäänä ei nähdä edunvalvojan tuomista vain oikeudenkäyntiin. Mielestämme mielekkäämpää olisi määrätä lapselle kokonaisvaltainen edunvalvoja etenkin vakavissa kiistatilanteissa. Tällöin hän pystyisi paremmin keskittymään lapsen etuun ja käyttämään apunaan muita asiantuntijoita, etenkin lastenpsykiatreja ja -psykologeja. Kun lapsi saa olla tekemisissä koko prosessin ajan saman edunvalvojan kanssa, se vahvistaa luottamussuhdetta ja edistää lapsen kuulemista.

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu (3 a. luku; 17 b ja 17 d §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Noin 30 000 lasta Suomessa kokee vuosittain vanhempien avio- tai avoeroneron. Lapsen huolto- ja tapaamisriidoissa sovittelumenettelyä pidetään nykyään inhimillisempänä ja asianosaisten tarpeita paremmin huomioivana kuin riitaisaa ja pitkää tuomioistuinprosessia.

(http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/71801/Nurmio_Oili_Toykkala_Elina.pdf)

Käsityksemme mukaan narsistisia piirteitä omaavat henkilöt kykenevät omalla toiminnallaan pitkittämään huoltajuuskiistoja useissa tuomioistuimissa kohtuuttoman pitkään. Nämä tilanteet kuormittavat niin ”tervettä” vanhempaa kuin lapsiakin sekä henkisesti, psyykkisesti kuin taloudellisestikin.

Asiantuntija-avusteista sovittelua eli FOLLOa on kokeiltu Suomessa vuodesta 2011 lähtien, ja sitä on laajennettu useampaan käräjäoikeuteen tarkoituksena saada sovittelumenettely koko maata kattavaksi kevään 2014 aikana. Sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista, luottamuksellista sekä maksutonta ja sovitteluun tullaan vanhempien aloitteesta. Tavoitteena on ristiriitojen ratkaiseminen ja lapsen aseman turvaaminen. Vaikka palautteiden tulokset ovat olleet kannustavia, eivät tutkimuksen mukaan kaikki palautteet Follosta ole olleet kuitenkaan positiivisia.
(http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/71801/Nurmio_Oili_Toykkala_Elina.pdf)

Sovittelumenettelyssä, jossa toisena osapuolena on narsistisia piirteitä omaava vanhempi, edellytykset aitoon sovintoon ovat kokemustemme mukaan kehnot. Narsistisesti käyttäytyvä vanhempi harvoin kykenee minkäänlaiseen joustoon vaatimuksissaan, mikä saattaa johtaa pakotettuun sovintoon, jossa vain toinen vanhemmista joustaa ja lopulta lapsen etu ei toteudu. Koska narsistinen henkilö ei kykene joustamiseen eikä sovitteluun, tarkoittaa tämä käytännössä sitä, että toinen vanhempi lopulta joutuu taipumaan kaikkiin narsistisen vanhemman vaatimuksiin. Nämä vaatimukset ovat usein kohtuuttomia ja jopa lapsen edun vastaisia Kertomusten mukaan uhrin ovat kokeneet, että heitä on painostettu tekemään sopimus, ilman, että kukaan on arvioinut kykyä vanhemmuuteen tai lapsen toiveita tai tarpeita. Tämä paikalla oleva lapsi-asiantuntija ei useinkaan kovin hyvin tunne tapausta ja ohjaa sopimuksen sisältöä siitä lähtökohdasta, että molemmilla vanhemmilla on yhtäläiset kyvyt vanhemmuuteen.

Näin ollen korostamme edelleen tässä - sekä tuomioistuinkäsittelyissä - vanhemmuuden arvioinnin tärkeyttä. Jos toinen vanhemmista on jo parisuhteessa ollut alistettu ja traumatisoitunut häiriintyneen perhedynamiikan takia, eivät edellytykset eron jälkeenkään sovitteluun ole hyvät. Sovittelusta kieltäytymisestä ei saa seurata sanktioita tulevassa oikeudenkäyntiprosessissa.

Lapsen huoltoa ja tapaamista koskevassa laissa tulee olla mahdollisuus sille, että lapsen ei tarvitse tavata toista vanhempaansa lainkaan. Tämänlaiselle ratkaisulle on oltava erittäin selkeät perusteet ja vahva näyttö. Tämänlaisen päätöksen perusteluja ovat kiistattomasti asiantuntijan arvioima lapseen kohdistunut henkinen tai fyysinen pahoinpityly tai lapsen kehitystä muutoin vakavasti vaurioittava vanhemman toiminta, joka on jatkunut:

- 1) pitkään tai toistuvasti tai
- 2) turvaamistoimista huolimatta (turvakielto, valvotut tapaamiset tms) tai
- 3) vanhemman saamasta hoidosta huolimatta

Tapaamisoikeus voidaan jättää täyttämättä myös, jos vanhempi on tuomittu jostakin seuraavista rikoksista:

- lapsen kohdistunut pahoinpitely/törkeä pahoinpitely
- muu henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos
- seksuaalirikos
- lapsikaappaus

Tapaamisoikeus pitää jättää täyttämättä myös, jos edellä mainittujen lisäksi asiantuntijan antama arvio toteaa, että tapaaminen vahingoittaisi lasta.

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen (6. luku; 39 ja 41 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Asetuksenantovaltuus (7. luku; 49 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

-

Liitelait

Onko teillä lausuttavaa liitelakeihin ehdotetuista muutoksista?

Sosiaaliviranomaisten valvonta

Voimassa oleva lastensuojelulaki säätelee lapsen ja nuoren mielipiteen ja toivomusten kuuntelemisesta seuraavasti:

”Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.” (Lastensuojelulaki 5§).

Lapsen virallinen kuuntelu koskee 12 vuotta täyttäneitä, mutta alle 12-vuotiaiden mielipide on selvitettävä ikään katsomatta. Se on lapsen oikeus.

Mielestämme lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn tulee parantaa, kuten Lapsenhuoltolain uudistaminen -työryhmän mietinnön ehdotuksessa todetaan.

Lapsen kuulemisessa hienovaraisuus ja luottamus ovat avainasemassa. Lastensuojelun käsikirja toteaa asiasta seuraavaa:

”Perussääntönä on, että lapselle selvitetään aina kuulemisen tai mielipiteen selvittämisen tarkoitus. Lapsella on aina oikeus olla vastaamatta kysymyksiin, oikeus olla ymmärtämättä kysymyksiä ja oikeus olla tietämättä jotain asiaa.”

Vaikka lapsen kuuleminen ja hänen toiveidensa huomioonottaminen huoltoriidoissa on mielestämme erittäin tärkeä asia, olemme huolissamme siitä, miten lapsen todellinen oma mielipide ja toive tulee kuulluksi. Samoin meitä huolestuttaa se, miten näissä tilanteissa tulee huomioiduksi lapsen todellinen etu. Lapsi ei kykene arvioimaan saamaansa vanhemmuutta. Huoltamme näistä asioista lisää se, että yleensä pitkittyneen ja vaikean huoltoriidan takana on narsistisesti häiriintynyt vanhempi.

Huoltajuuskiistatilanteissa, joissa toinen vanhemmista on narsistisesti häiriintynyt, on lapsen kuuntelun suhteen oltava erityisen tarkka. Sillä vakavasti häiriöinen vanhempi omaa pakonomaisen tarpeen voittaa kiista keinoja kaihtamatta mm. manipuloiden. Lapsi on erityisen altis manipuloinnin kohde. Tällöin lapsen todellisen ja onnistuneen kuuntelun voi luotettavimmin tehdä vain lapsipsykiatri ja/ tai - psykologi. Manipuloidun ja vieraannutettavan lapsen erottaminen pelokkaasta tai kaltoinkohdellusta lapsesta on erittäin vaikeaa. Tätä erottamista ei kykene tekemään esim. tuomari tai lastenvalvoja, joilla on hyvin lyhyt suhde lapseen. Mielestämme on erittäin tärkeää, että laissa määritellään myös se, kuka lapsen kuulemisen saa tehdä.

Mietinnön esityksessä ehdotetaan, että ”uuden sääntelyn mukaan tuomioistuimella olisi lasta kuullessaan mahdollisuus käyttää apunaan asiantuntija-avustajaa, jota nykyään käytetään lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen sovittelussa.”

Mielestämme asiantuntija-avustajien käyttäminen tuomioistuimissa lapsen kuulemista varten ei ole toimiva menetelmä. Vieraannutettavan lapsen tunnistaminen vaatii pitkäkestoista selvittämistä. Tuomioistuimissa, lyhyissä keskusteluissa ei tämänlainen kuuntelu ole mahdollista. Korostamme, että lapsen vieraannuttaminen ja manipuloiminen on erittäin yleinen ja vaikeasti tunnistettavissa oleva ilmiö, jonka selvittämiseen tarvitaan juuri tähän erikoistuneet erikoissairaanhoidon lastenpsykiatrit tai –psykologit. Näiden asiantuntijoiden havainnot lasta kuunneltuaan tulee ottaa huomioon tuomioistuinten päätöksissä.

Mietinnön ehdotuksessa ei suositella lapselle edunvalvojaa etenkin kärjistyneissä kiistatilanteissa, koska tällöin lapsella saattaa olla jo useita sosiaalihuollon asiakkuuksia. Mielekkäänä ei nähdä edunvalvojan tuomista vain oikeudenkäyntiin.

Mielestämme mielekkäämpää olisi määrätä lapselle kokonaisvaltainen edunvalvoja etenkin vakavissa kiistatilanteissa. Tällöin hän pystyisi paremmin keskittymään lapsen etuun ja käyttämään apunaan muita asiantuntijoita, etenkin lastenpsykiatreja ja -psykologeja. Kun lapsi saa olla

tekemisissä koko prosessin ajan saman edunvalvojan kanssa, se vahvistaa luottamussuhdetta ja edistää lapsen kuulemistä.

Lähestymiskielto

Pitkittyneisiin huoltoriitoihin liittyy usein vainoamista, väkivallan uhkaa tai sillä uhkaamista sekä fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Edellä mainittujen uhkien torjumiseksi on rikoslakiin tehty vuona 2014 lakimuutos, jolla kriminalisoitiin vainoaminen. Vainoamisesta tuomitun rangaistukset ovat olleet mm. sakko ja / tai lähestymiskielto. Kokemustemme mukaan lähestymiskielto tai sakonuhka eivät kuitenkaan aina ole taanneet uhrin turvaa tai suojaa. Käytäntöön on saatava tehokkaampia keinoja valvoa lähestymiskiellon noudattamista sekä turvata uhrin henkinen ja fyysinen koskemattomuus. Ehdotamme lähestymiskiellon rikkojille seurantalaitetta (esim. jalkapanta) ja uhrille parempaa suojaa (esim. turvanappi).

Vaikutukset

Onko ehdotuksen vaikutukset mielestänne arvioitu asianmukaisesti?

-

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

-

Malinen Tanja
Narsistien uhrien tuki ry. - Narsistien Uhrien Tuki ry:n hallituksen nimeämä
työryhmä